

رنج ریه‌های شهر از سرطان منفعت‌طلبی

قطع درختان و تخریب فضاهای سبز، گلگاه‌های حیاتی شهر و سلامت روان جامعه را تهدید می‌کند

معصومه متین‌نژاد

سوزه روز

از وقتی چشم‌باز کرده‌ام و به یاد دارم، این درخت‌توت‌را روبه‌روی پنجره اتاقم دیده‌ام. بزرگ‌وتومندباسایه‌ای‌که‌همه‌تابستان‌برای نصف‌روز‌اتاقم‌را از‌گزندنور‌مستقیم‌خور‌شید محافظت می‌کند. قد یم ترها، یعنی زمانی که همسایه

گلگاه‌های سبز و حیاتی شهرها

وقتی از اهمیت کاشت درختان و ایجاد فضاهای سبز و توسعه آن‌ها در شهرهای بزرگی مانند مشهد صحبت می‌کنیم، نگاه زیباشناختی به بافت شهری، کم‌اهمیت‌ترین موضوعی است که می‌توان روی آن انگشت گذاشت. اگر می‌خواهید بدانید چرا، کافی است به نتایج پژوهشی که یک مؤسسه خصوصی حامی محیط‌زیست به‌سازمان بهداشت جهانی ارائه داده است توجه کنید: «اگر سالانه در سراسر جهان، ۱۰۰ میلیون دلار برای کاشت درختان در شهرها سرمایه‌گذاری شود، می‌توان آلودگی هوا و ذرات ریز را به میزان بسیار چشمگیری کم کرد و همچنین دمای هوا را برای ۷۷ میلیون نفر به اندازه یک درجه سانتی‌گراد معتدل کرد. به عبارت ساده‌تر، چنانچه به‌ازای هر نفر ۴ دلار در این بخش سرمایه‌گذاری کنیم، می‌توانیم سالانه جان ۱۱ تا ۳۶ هزار نفر را که از بیماری‌های مرتبط به آلودگی هوا و گرمای زمین می‌میرند، نجات دهیم و آثار نامطلوب بهداشتی آن را هم برای ده‌ها میلیون نفر کم کنیم.»

بنابراین، در زمانه‌ای که ما مجبوریم برای منفعت شخصی خودمان از وسایل حمل‌ونقل، ابزارآلات و امکاناتی استفاده کنیم که بیشتر آن‌ها با سوخت‌های فسیلی و آلوده کننده هوا و محیط‌زیست کار می‌کنند، پا گذاشتن روی خرخره زمین با قطع درختان و آسیب‌رساندن به محیط‌زیست، کسی بی‌انصافی در حق خودمان است. اجازه بدهید، در ادامه باهم به چند تأثیر مهم درختان در فضاهای شهری نگاهی بیندازیم که سبب شده است آن‌ها واقعا حکم گلگاه را برای شهرها داشته باشند.

مدیریت روان آب‌ها

از آنجایی که زیرساخت‌های شهری معمولا از بتن، آسفالت، شیشه و فلز هستند و همه این مواد هم در برابر آب نفوذناپذیرند، سبب ایجاد رواناب‌ها هنگام بارندگی‌ها می‌شوند. برای همین مدیران شهری ایجاد پوشش‌های سبز و کاشت درختان در گوشه‌وکنار شهرها را بهترین رویکرد برای هدایت آب‌های روان به لایه‌های زیرزمینی و جلوگیری از سیل می‌دانند.

افزایش رطوبت

خاک نفوذپذیر اطراف درختان، آب اضافی را به اعماق زمین می‌رساند. این آب که به لایه‌های زیرزمینی می‌رود، به مرور در فصل‌های خشک، دوباره جذب درخت می‌شود و رطوبت لازم هوای اطراف درخت را تأمین می‌کند. هر درخت بالغ می‌تواند در سال ۴۰ هزار گالن (بیش از ۱۵۱ هزار لیتر) آب وارد فضا کند.

کاهش آلودگی هوا

برگ‌های درختان نقش فیلتر را دارند و ذرات ریز هوا را تا شعاع سی‌متری خود به میزان یک چهارم می‌کاهد. با همین راهکار ساده می‌توان دومشکل عمده کره زمین، یعنی گرم‌ا و آلودگی را تا حد زیادی حل کرد.

بهبود وضعیت ترافیک

آمارهای راهنمایی‌وراندگی نشان می‌دهد در خیابان‌هایی که فضاهای سبز و درخت وجود دارد، رانندگان از آرامش بیشتری هنگام رانندگی برخوردارند و همین امر سبب می‌شود که با سرعت کمتری در این خیابان‌ها رانندگی کنند و شاهد تصادفات کمتری هم باشیم.

تأمین سلامت جسمی

وجود درختان در خیابان‌ها، تمایل به پیاده‌روی در میان شهروندان را به شکل چشمگیری افزایش می‌دهد. در مناطقی از شهرها که فضاهای سبز بیشتری وجود دارد، مردم تمایل بیشتری هم به انجام فعالیت‌هایی مانند دوچرخه‌سواری و پیاده‌روی دارند که همین امر سبب بهبود سلامت جسمی آن‌ها می‌شود. همچنین افزایش پوشش‌های سبز گیاهی در شهرها یا کاهش میزان آلودگی هوا و ابتلا به بیماری‌های مزمن رابطه‌ای مستقیم دارد.

بهبود سلامت روان

نتیجه مطالعات گوناگون نشان می‌دهد هرچه تعداد درختان یا میزان فضاهای سبز شهری بیشتر باشد، به‌همان اندازه‌از اضطراب مردم کاسته می‌شود. به عبارت ساده‌تر افرادی که در نزدیکی فضاهای سبز زندگی می‌کنند، شادتر از ساکنان دیگر نقاط شهر هستند.

رونق اقتصادی

بررسی‌ها نشان می‌دهد خیابان‌هایی که دارای درختان سبز در دو طرف خود هستند، تأثیر زیادی بر تمایل مردم به پیاده‌روی در این مناطق می‌گذارند، بنابراین در صورتی که این مناطق تجاری باشند، رابطه مستقیمی با رونق اقتصادی آنجا خواهد داشت.

۵۰۰/۵۰۰/۵۰۰/۵۰۰/۲ تومان

در پنج ماهه نخست امسال ۹۶۴ پرونده برای قطع بی‌مورد درختان و آسیب به فضای سبز در مشهد تشکیل شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل ۱۵۷ مورد بیشتر بوده و جریمه هر پرونده هم بین ۳۰ میلیون تا بیش از ۲ میلیارد تومان بوده است.

خیلی‌های دیگر هم در همین همسایگی‌مان هستند که شلاق بی‌تدبیری و منفعت‌شان‌رایی رحمانه بر تن نازک گیاهان و درختان شهر فرود می‌آورند و حق حیات را از همه می‌گیرند؛ از قطع درختان و خشک کردن عمده آن‌ها برای ساخت‌وساز تا تخته‌سیاه فرض کردن تنه‌ظریف درختان که هم جرم‌است و هم گناه‌نمی‌توان برای آن جایگزینی تعریف کرد. موضوعی که ما هم امروز می‌خواهیم از هر دو منظر به آن نگاهی گذرابیندازیم.

کشیده بود، یک باره کوتاه و بی‌بار و برگ شده بود. همسایه روبه‌رویی که در طبقه همکف، مغازه‌ای تجاری دارد و تابلویی بزرگ بر سردر مغازه‌اش، برای آنکه شاخ‌وبرگ درخت مانع دیدن تبلیغات فروشگاهش بوده، آن را قلع و قمع کرده بود. اینکه چگونه همسایه بی‌انصافمان برای نفع شخصی خودش دلش آمد این‌طور درخت‌کهن سال را در این فصل سال هرس کند- حتی اگر مجوزی برای آن از شهرداری گرفته باشد- بماند؛

پاسخگویی به مأموران الهی

صدمه به درختان و تخریب فضاهای سبز در شهرها نه تنها جرم است، بلکه اشکال شرعی هم دارد، یعنی ما باید دو منظوره پاسخگو باشیم؛ هم به مراجع قانونی و هم به مأموران الهی. بنابراین، از این به بعد با احتیاط بیشتری به این مقوله نگاه کنیم. اجازه بدهید در ادامه به چند نمونه کوچک از فتواها یا استفتاهای بیان شده در این باره نگاهی بیندازیم. (پرسش و پاسخ‌ها بر اساس نظر رهبر معظم انقلاب تنظیم شده است که در خیلی از موارد تفاوت چندانی با نظر بقیه مراجع ندارد.)

● پرسش: شکستن شاخه درختان چه حکمی دارد؟

بی‌جهت نباید شاخه درختان را شکست. اگر این درخت متعلق به مردم یا مثلا اموال بیت‌المال است، این کار حرام است. اگر هم باغ شخصی ماست، گاهی شکستن یک شاخه درخت، اسراف یا از بین بردن بی‌جهت اموال است. اما یک وقت است که شما درخت را هرس می‌کنید که آن هم کار هال‌فل است برای اینکه درخت میوه بیشتری دهد، این اشکال ندارد.

● آیا کندن شاخه‌ای کوچک از درخت یا گیاهی که در بوستان یا فضای عمومی وجود دارد، برای کاشتن در منزل یا جای دیگر اشکال شرعی دارد؟

بله. اگر منع قانونی دارد، اشکال دارد. اگر هم نمی‌دانید که منع قانونی دارد یا خیر، باز هم نمی‌توانید ببرید و در جایی دیگر قلمه بریزید. اما اگر منع قانونی نداشته باشد، اشکالی ندارد. البته معمولا این کارها اجازه می‌خواهد.

● من چندین سال پیش با جسم تیزی روی درختی نوشته‌ای را حک کرده‌ام؛ الان باید چه کار کنم؟

اگر آن درخت ملک شخصی فردی بوده و به هر حال شما تصرفی در ملک او کرده‌اید که ضرر به آن وارد شده است، باید صاحب آن را راضی کنید. اگر آن درخت جزو اموال عمومی و بیت‌المال بوده و خسارت دیده است، به مقدار خسارتش باید به بیت‌المال برگردانید. اما اگر نه، خسارتی وارد نشده و می‌دانید که صاحبش هم راضی بوده است، این ضمان ندارد. اما اگر خسارتی وارد نشده، در عین حال تصرف شده است در درخت متعلق به دیگری و صاحب درخت راضی نبوده که روی درخت او با چاقو یا دگاری بنویسند، باید رضایت صاحب درخت جلب شود.

● راه رفتن روی چمن‌های خیابان‌ها و ادارات که برای آن‌ها هزینه می‌شود باتوجه به اینکه اگر پس از مدتی که روی آن‌ها راه رفته شود از بین می‌روند و فضای سبز چهره زشتی پیدا می‌کند، چه حکمی دارد؟

به‌طور کلی آسیب‌زدن و از بین بردن زمین کاشته شده، حالا چه محصولات گیاهی خوردنی در آن باشد، چه گیاهان زینتی، چه آن گیاهان کم‌باشند یا زیاد، چه در ملک شخصی دیگران باشد یا متعلق به املاک عمومی باشد مثل فضای سبز وسط خیابان‌ها یا بوستان‌ها حرام است. حالا ممکن است برخی بگویند چرا حفاظتی برای این فضا نگذاشته‌اند. خوب نگذاشته باشند، برای آن‌ها که واجب نیست حفاظت بگذارند، ما باید بدانیم که ضرر رساندن به اموال دیگران جایز نیست.

از نوشتن یادگاری تا قطع درختان

اگر به خبرهای رسمی و غیررسمی روزنامه‌ها، خبرگزاری‌ها، وبگاه‌ها و کانال‌های اجتماعی و طرفداران محیط‌زیست سر بزنید، روزانه با ده‌ها نمونه از تجاوز و آسیب‌های عمدی و غیرعمدی به درختان و فضای سبز در شهرها روبه‌رو می‌شوید که یا از سر بی‌توجهی و سهل‌انگاری است، مانند کندن پوست درختان و نوشتن یادگاری روی تنه آن‌ها، شکستن شاخ‌وبرگ آن‌ها و روانه کردن آب‌های آلوده و سمی پای آن‌ها، یا به دنبال منافع شخصی کسی یا گروهی است، مانند قطع کردن درخت‌هایی که در مسیر ساخت‌وسازهای روزانه قرار گرفته‌اند و خشک کردن باغ‌های شخصی برای ساختمان‌سازی.

جالب اینجاست که خیلی‌ها تصور می‌کنند این همه هشدار و تذکر برای حفظ درختان و فضاهای سبز فقط برای مقیاس‌های بزرگ است که جنبه عمومی دارند یا آنچه در تملک نهادهای دولتی و شبه‌دولتی است و جنبه بیت‌المال پیدا می‌کند؛ یعنی اگر درختی در تملک شخصی آن‌ها باشد یا خودشان آن درخت را کاشته باشند یا مانعی در مسیر اهداف آن‌ها باشد، از این قاعده مستثنا هستند و می‌توانند آن را از بین ببرند و در خوش‌بینانه‌ترین حالت درخت دیگری را جایگزین آن کنند. درحالی که این تجاوز چه شرعی و چه قانونی تخلف است و پیگرد دارد.

درختان هرچه کهن‌سال‌تر باشند، از ارزش بیشتری برخوردارند و باید در حفظ آن‌ها بیشتر کوشا بود. شاید قطع درختان آسان‌ترین راهکار برای مانع‌زدایی از آن‌ها در مسیر اهدافی باشد که داریم. درحالی که با کمی تدبیر و دوراندیشی می‌توانیم هم به آنچه می‌خواهیم برسیم و هم آن‌ها را حفظ کنیم. در بسیاری از کشورها یا جابه‌جایی درخت و اصولی سعی می‌کنند چنین درخت‌هایی را حفظ کنند یا با ایجاد تغییر کوچکی در معماری ساختمان‌هایی که قرار است، بنا شوند، به این مهم دست پیدا کنند. همه این‌ها هم وقتی ممکن می‌شود که ما به قطع کردن یک درخت به عنوان آخرین گزینه نگاه کنیم، نه نخستین راهکار.

چیزی به نام مالکیت شخصی نداریم

بر اساس ماده یک قانون حفظ و گسترش فضای سبز شهرها، مصوب ۱۳۵۸/۲/۳ شورای انقلاب اسلامی که در ۱۳۸۸/۴/۲۰ به تصویب مجمع تشخیص مصلحت نظام هم رسیده است، قطع درختان در معابر، میادین، بوستان‌ها، بزرگ‌راه‌ها و محل‌هایی که به عنوان باغ شناخته می‌شوند، بدون اجازه شهرداری‌ها و ضوابط مربوط به آن ممنوع است.

همچنین به موجب ماده ۴ این قانون، هرکس از روی علم و دانش یا از روی قصد، درختی قطع یا عوامل از بین رفتن درختان را فراهم کند، افزون بر جبران خسارت، به جزای نقدی هم محکوم می‌شود و در صورتی که قطع درخت بیش از سی اصله باشد، به حبس تعزیری از شش ماه تا سه سال هم محکوم خواهد شد. بنابراین، شهرداری‌ها می‌توانند در برخورد با هر نوع تخلف قانونی، علیه فرد خطا کار شکایت و او را به مراجع قضایی معرفی کنند.

خشک بودن درخت نیز مبنایی برای از بین رفتن آن نیست و اگر کوتاهی شده باشد، باید با پیمانکار متخلف برخورد قانونی شود. اگر هم درخت بر اثر بروز آفت خشک شده باشد، بر اساس رأی کمیسیون ماده ۷، درخت خشک شده باید قطع و به جای آن در همان محل و از همان نوع درخت دوباره کاشته شود. از این رو، هرگونه اقدام سرخود برای قطع درختان در فضاهای شهر جرم محسوب می‌شود و پیگرد قانونی دارد. حتی اگر این درختان در مالکیت شخصی یا ملک ما باشند، باز هم در محدوده حمایتی شهرداری‌ها قرار دارند و ما حق قطع آن‌ها یا سهل‌انگاری در نگهداری‌شان را نداریم.

۱۳۷

تماس فوری با

چنانچه شاهد قطع درختی از سوی فرد یا نهادهای خاص غیر از شهرداری‌ها هستید، خواه در کوچه و خیابان باشد و خواه در ملکی شخصی، بی‌درنگ موضوع را به شماره ۱۳۷ اعلام کنید تا پیگیری شود.

